

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 14/1 2025 s. 102-120, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

LİMON AĞACI ROMANINDA FOUCAULTCU BİR BAKIŞ: ÖZNEELLİK, İKTİDAR VE SÖYLEM

Alev ÖZTÜRK MERDİN*

Geliş Tarihi: 18 Aralık 2024

Kabul Tarihi: 16 Şubat 2025

Öz

İsrail ve Filistin arasındaki ilişki, uzun yıllardır yoğun akademik ve politik tartışmaların konusu olmuştur. Sandy Tolan'ın (2009) *Limon Ağacı* adlı eseri, İsrail-Filistin çatışmasının tarihsel ve kültürel bağlamını, iki ailenin hikâyesi üzerinden kimlik, aidiyet ve toprak gibi temalar etrafında ele alan bir kurguya sahiptir. Söylem çözümlemesi, romandaki dil kullanımını inceleyerek karakterlerin kimliklerinin nasıl inşa edildiğini, tarihsel olayların nasıl yorumlandığını ve kültürel değerlerin nasıl aktarıldığını ortaya koyabilir.

Bu çalışma, Sandy Tolan'ın *Limon Ağacı* romanını Foucaultcu söylem analizi yaklaşımıyla inceleyerek, eserdeki belirli temaların (zil, ev, göç, sürgün gibi) öznellik, iktidar ve söylemsel yapı kavramlarıyla nasıl ilişkilendirildiğini ve hangi söylemsel stratejileri ortaya koyduğunu analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın genelinde yer alan temel söylemler "toprak ve aidiyet", "hafıza ve tarih", "kimlik ve ötekileştirme", "güç ve adaletsizlik" gibi temalar etrafında şekillenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Limon Ağacı, roman, söylem analizi, kimlik, Filistin.

A FOUCAULDIAN PERSPECTIVE ON THE NOVEL *THE LEMON TREE*: SUBJECTIVITY, POWER AND DISCOURSE

Abstract

The relationship between Israel and Palestine has been the subject of intense academic and political debate for many years. Sandy Tolan's (2009) *The Lemon Tree* explores the historical and cultural context of the Israeli-Palestinian conflict through the story of two families and the themes of identity, belonging and land. By examining the use of language in the novel, discourse analysis can reveal how characters' identities are constructed, how historical events are interpreted and how cultural values are transmitted. The novel *Lemon Tree* is an important example for understanding the complex relationship of discourse with culture, identity and history.

This study aims to examine Sandy Tolan's novel *The Lemon Tree* through a Foucauldian discourse analysis approach to analyze how certain themes in the novel (such as bell, house, migration, exile) are associated with the concepts of subjectivity, power and discursive structure and what discursive strategies they reveal. Throughout the study, the main discourses

* Öğr. Gör. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Rektörlük, Türk Dili Bölümü, alevozturk48@gmail.com

are shaped around themes such as “land and belonging”, “memory and history”, “identity and othering”, “power and injustice”.

Keywords: Lemon Tree, novel, discourse analysis, identity, Palestine.

Giriş

Söylem, dilin toplumsal kullanımlarını inceleyen çok yönlü bir kavramdır ve dilbilim, felsefe, sosyoloji, tarih ve halkbilimi gibi disiplinlerle bağlantılıdır. Latincedeki “tartışma, konuşma ve koşuşturma” anlamlarına gelen *discursus* sözcüğünden türeyen sözcüğün kökeni 2000 yıl öncesine dayanmaktadır (Kocaman, 1996, s. 1). Kelime ilk olarak Aquinalı Thomas tarafından “saf sezgi” ve “çıkarım” anlamlarında kullanılmıştır (Sözen, 2017, s. 17). Çağbayır (2007) söylemi, “düşüncenin sözlü veya yazılı ifadesi; dilin bireysel kullanımı; söz; konuşma” gibi çeşitli şekillerde tanımlar ve “sözce”, “bilimsel yazı ve konuşma,” “düzenlenmiş göstergeler bütünü” gibi aksiyomlarla kavramın semantik genişliğini vurgular. Bu tanımlar, söylemin dilin farklı işlevlerini ve kullanım biçimlerini kapsadığını göstermektedir.

Dil, sadece iletişim kurmak için kullandığımız bir araç değil aynı zamanda toplumsal gerçekliği oluşturan, şekillendiren ve yansıtan bir güçtür. Söylem, dilin toplumsal bağlamlarda kullanımını inceleyen disiplinlerarası bir alan olarak dil, kültür, kimlik ve tarihle doğrudan ilişkilidir. Dil filozofları Searle ve Austin, dilin toplumsal bir olgu olduğunu ve anlamın sadece sözcük ve dil bilgisi yapılarından değil aynı zamanda onların metindeki işlevlerinden de kaynaklandığını vurgulamıştır (Kocaman, 1996, s. 44). Searle’nin Austin’den etkilenen söz eylem kuramı, dilin kullanım biçimlerini ve toplumsal gerçeklik üzerindeki etkisini inceler. Searle’e göre, dil toplumsal gerçekliklerin oluşmasında kurucu bir role sahiptir ve “para,” “alım-satım,” “evlilik,” “meclis” gibi beşerî ürünler, ilişkiler ve kurumlar söylem aracılığıyla var olurlar (Altınörs, 2020, s. 238).

Söylem analizi, bu gücü anlamak ve çözümlmek için dilin kullanım biçimlerini, anlamlarını ve toplumsal bağlamlarını derinlemesine inceler. Bu bağlamda kavram, toplumsal gerçeklikleri tarihsel ve kültürel bağlamlarında değerlendirmeyi mümkün kılar. Benzer şekilde Wittgenstein da dilin, dünyaya dair bilgi ve deneyimlerimizin aracı olduğunu ve dilin incelenmesinin dünyanın incelenmesine de olanak sağladığını savunur (Utku, 2014, s. 132-133). Söylem, sadece sözlü ve yazılı verileri değil aynı zamanda semboller, tatlar ve kokular gibi anlamlandırılabilen her şeyi kapsar (Çiçek, 2022; Hengirmen, 1999).

Söylem analizi, dilin toplumsal yaşamda nasıl kullanıldığını ve anlamın nasıl oluştuğunu inceleyen bir araştırma yaklaşımıdır. Bu yaklaşım: özellikle beşerî bilim ve sağlık bilimleri gibi alanlarda, toplumsal olguları ve süreçleri anlamak için yaygın olarak kullanılmaktadır. Söylem analizi, özellikle aşağıdaki konularda kullanılabilir:

İdeolojilerin analizi: Söylem analizi, toplumsal grupların veya kurumların ideolojilerini ve bu kavramın dil aracılığıyla nasıl yayıldığını inceleyebilir.

Kimlik inşası: Söylem analizi, bireylerin ve grupların kimliklerini nasıl inşa ettiklerini ve bunun dil aracılığıyla nasıl ifade edildiğini araştırabilir.

Güç ilişkilerinin analizi: Söylem analizi, toplumsal ilişkilerdeki güç dinamiklerini ve bunu nasıl yansıttığını veya yeniden ürettiğini inceleyebilir.

Toplumsal değişimin analizi: Söylem analizi, toplumsal değişim süreçlerini ve dilin bu döngüdeki rolünü araştırabilir.

Farklı disiplinlerden beslenen ve çeşitli kuramsal yaklaşımlar içeren bu yaklaşım, dilin toplumsal yapılarla ilişkisini farklı açılardan ele alır. Örneğin eleştirel söylem analizi, dilin iktidar ilişkilerini nasıl yeniden ürettiğini ve toplumsal eşitsizlikleri nasıl meşrulaştırdığını araştırırken; feminist söylem analizi cinsiyetçi dil kalıplarını ve kadınların dil içindeki temsilini mercek altına alır. Bu yaklaşımlar arasında en etkili olanlardan biri, Michel Foucault'un çalışmalarına dayanan: Foucaultcu söylem analizidir (Gül ve Nizam s. 2020). Bu kavram, dilin bilgiyi nasıl ürettiğini ve iktidarın bilgiyle nasıl iç içe geçtiğini inceler (Foucault, 2000, s. 40; Çiçek, 2022, s. 37). Söylemler sadece bilgiyi iletmekle kalmaz aynı zamanda sınırlar ve kontrol eder. Bilgi ve iktidar, Foucault'un kuramında birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. İktidar, bilgiyi üreterek ve yayarak kendini meşrulaştırır ve güçlendirir. Söylemler, bu iktidar ilişkilerinin aracıdır ve toplumsal düzenin korunmasına ve yeniden üretilmesine hizmet eder. Foucault'un söylem analizinde arkeoloji ve jenealoji olmak üzere iki temel yöntem kullanılır:

Arkeoloji söylemlerin tarihsel gelişimini ve dönüşümünü incelerken jenealoji, söylemlerin kökenlerini ve iktidar ilişkileriyle olan bağlantılarını ortaya çıkarmaya çalışır. Bu yöntemler söylemlerin nasıl oluştuğunu ve toplumsal gerçekliği nasıl etkilediğini anlamak için kullanılır (Foucault, 2000, s. 13). Bu analiz yöntemi araştırmacılara, gazetecilere, aktivistlere ve politika yapıcılara ve sosyal bilimcilere dilin toplumsal hayattaki rolünü ve etkisini daha iyi anlamaları ve daha bilinçli kararlar almaları konusunda yardımcı olabilir (Foucault, 2000, s. 58).

Foucault'un çalışmalarında özne ve öznellik teması, iktidar kavramıyla yakından ilişkilidir. Foucault, öznenin oluşumunda iktidar ilişkilerinin önemli bir rol oynadığını vurgular. İktidar, bireyleri belirli kalıplara sokarak onları öznelerle dönüştürür. Bu süreçte söylemsel ve söylemsel olmayan pratikler etkilidir. Foucault'a göre öznel deneyimler "sorunsallaştırmalar" yoluyla oluşur, gelişir ve dönüşür. Sorunsallaştırma, bir şeyi düşünce nesnesi hâline getiren söylemsel ve söylemsel olmayan pratikler bütünüdür. Düşünce ise sadece felsefi veya bilimsel terimlerle sınırlı değildir; bireyin özneye dönüştüğünde gerçekleştirdiği tüm konuşma ve davranış biçimlerini kapsar. Foucault'nun arkeoloji ve soybilim yöntemleri sorunsallaştırmaların tarihsel çözümlemesini yapmayı amaçlar. Bu yöntemler söylemin bilgi, iktidar, güç ve pratiklerden bağımsız ele alınamayacağını vurgular. (Foucault, 2006, s. 15). Foucault'nun söylem anlayışını daha iyi kavramak için bazı temel noktaları ele almak önemlidir:

Söylem Oluşumları: Foucault, söylemleri tarihsel olarak şekillenen ve belirli ilgi alanları, kavramlar, temalar ve ifade biçimlerini bir araya getiren "söylem oluşumları" olarak tanımlar. Bu oluşumlar, söylemin sınırlarını ve olasılıklarını belirler; neyin düşünülebilir, söylenebilir ve yapılabilir olduğunu çerçeveler. Bir söylem oluşumu, belirli bir konuda kabul edilebilir bilgiyi, düşünce biçimlerini ve değerleri belirler.

Söylem İçi ve Söylem Dışı İlişkiler: Söylem, hem dilin içsel yapısıyla (retorik, mantık, hermenötik gibi) hem de dilin dışındaki toplumsal pratiklerle (aile, okul, ordu gibi kurumlar ve mekânsal düzenlemelerle) ilişkilidir. Söylem içi ilişkiler, bir söylem içindeki farklı unsurların birbirleriyle nasıl bağlantılı olduğunu incelerken söylem dışı ilişkiler; söylemin toplumsal yapılar, iktidar ilişkileri ve pratiklerle nasıl etkileşim içinde olduğunu gösterir. Bu iç ve dış ilişkiler ağı, söylemin karmaşıklığını ve çok boyutluluğunu vurgular.

Arşiv Kavramı: Foucault, arşivi yalnızca geçmiş belgelerin bir koleksiyonu olarak değil aynı zamanda belirli bir dönemdeki bilgi ve iktidar ilişkilerini yansıtan bir sistem olarak

ele alır. Arşiv, söylemlerin tarihsel olarak nasıl oluştuğunu, dönüştüğünü ve belirli bilgi biçimlerini nasıl meşrulaştırdığını anlamak için önemli bir kaynaktır. Arşiv, bir dönemin düşünce sistemini, değerlerini ve normlarını ortaya koyar.

Tarih Anlayışı: Foucault'nun tarih anlayışı, doğrusal ve sürekli bir ilerleme anlayışından farklıdır. Onun tarih anlayışı, kopuşlar, kırılmalar ve dönüşümlerle karakterize edilen bir süreçtir. Ona göre tarih, farklı söylemlerin mücadelesi ve çatışmasıyla şekillenir ve bu mücadeleler, bilgi ve iktidarın yeniden dağılımına yol açar (Foucault, 2000, s. 20; Keskin, 2011, s. 15-16).

Foucault'un söylem analizi yöntemi, metinlerin sadece ne söylediğini değil aynı zamanda nasıl söylediğini, hangi toplumsal ve tarihsel bağlamlarda üretildiğini ve hangi iktidar ilişkilerini yansıttığını anlamaya odaklanır. Bu analiz yöntemi, metinlerin ardındaki gizli anlamları, varsayımları ve ideolojik işlevleri ortaya çıkarmayı amaçlar.

Sözü edilen romanda, Siyonizm ve Filistin milliyetçiliği gibi farklı ideolojilerin söylemleri ve bu söylemlerde karakterlerin dile ve bakış açılarına yansımaları incelenebilir (Sözen, 2017, s. 34). Roman kahramanları arasında yer alan Dalia'nın ailesinin Siyonist söylemi, Kudüs'ü "vaat edilmiş topraklar" olarak tasvir ederken Beşir'in ailesinin Filistin milliyetçiliği söylemi, Kudüs'ü "işgal altındaki topraklar" olarak nitelendirir. Bu farklı söylemler, karakterlerin kimliklerini ve Kudüs'e olan bakış açılarını şekillendirir.

Roman, İsrail-Filistin çatışmasının tarihsel ve politik bağlamında iki ailenin yaşamını travma, hafıza, kimlik ve aidiyet gibi temalar üzerinden ele almaktadır. Bu bağlamda çalışmanın problem durumu *Limon Ağacı* romanında kullanılan dilin, anlatım biçimlerinin ve sembollerin hangi iktidar ilişkilerini yansıttığı, nasıl bir hakikat rejimi ürettiği ve bireysel / toplumsal kimlikleri nasıl şekillendirdiğini anlamaktır. Böylece edebiyatın toplumsal ve siyasal gerçeklikleri nasıl temsil ettiği ve yeniden ürettiği konusunda Foucaultcu bir bakış açısıyla daha derin bir anlayışa ulaşılması hedeflenmektedir.

1. Yöntem

Bu bölümde, Sandy Tolan'ın *Limon Ağacı* romanının incelenmesinde kullanılan yöntem ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Aşağıdaki alt başlıklar, araştırmanın metodolojik çerçevesini oluşturmaktadır. Romanın seçilen temaları (1. Zil, 2. Ev, 3. Göç, 4. Sürgün), Foucault'nun öznellik, iktidar ve söylemsel yapı kavramları çerçevesinde analiz edilmiştir. Her tema, belirli bir söylemsel stratejiyi temsil eder. Örneğin, "zil" teması, aidiyet ve yabancılaşma söylemlerinin inşasında bir strateji olarak ele alınırken, "ev" teması, mekânın tahakküm ve direniş söylemleriyle ilişkisini ortaya koyan bir strateji olarak incelenmiştir. Bu analiz, temaların metinde nasıl konumlandırıldığını ve okuyucu üzerinde nasıl bir etki yarattığını anlamak için metnin dilsel ve yapısal özelliklerini incelemeyi içermektedir. Böylece, *Limon Ağacı* romanında göç, sürgün, ev ve zil gibi temalar aracılığıyla hangi söylemsel stratejilerin kullanıldığı ve bunların okuyucuyu nasıl konumlandığı kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir.

1.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada, nitel araştırma paradigması benimsenmiş ve özellikle Foucaultcu söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Foucaultcu söylem analizi; metinlerde iktidar ilişkilerini, bilgi üretimini ve öznellik inşasını incelemek için güçlü bir araçtır (Çiçek, 2022). Bu yöntem *Limon Ağacı* romanındaki dilin anlatım biçimlerinin ve sembollerin, İsrail-Filistin çatışmasının tarihsel

ve politik bağlamında nasıl anlam kazandığını ve hangi ideolojik yapıları yansıttığını anlamak için uygun bir çerçeve sunmaktadır. Foucault'nun çalışmaları, söylemin toplumsal gerçekliği nasıl şekillendirdiğini ve iktidarın söylem aracılığıyla nasıl işlediğini anlamak için temel bir kaynak oluşturmaktadır.

1.2. İnceleme Nesnesi

Bu araştırmanın çalışma grubu, Sandy Tolan'ın *Limon Ağacı* romanıdır. Roman, 1948 Arap-İsrail Savaşı'nın ardından yaşanan göç, yerinden edilme ve kültürel çatışma gibi travmatik deneyimlerin bireysel ve toplumsal kimlikler üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Romanın kendisi, analiz birimi olarak ele alınmış ve örnekleme gidilmemiştir.

1.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak *Limon Ağacı* romanının metni kullanılmıştır. Romanın farklı baskıları ve çevirileri karşılaştırılarak metnin dilsel ve söylemsel özellikleri incelenmiştir. Ayrıca roman hakkında yazılmış akademik makaleler ve eleştiriler de veri kaynakları olarak kullanılmıştır.

a. *Limon Ağacı* Romanının Konusu ve Söylemsel Yapısı

Yazar, *Limon Ağacı* romanını yazarken oldukça kapsamlı bir araştırma yürütmüştür. Yaklaşık yetmiş yıl öncesine dayanan olayları anlatırken haberlerden, araştırmalardan, röportajlardan, arşiv belgelerinden, yayımlanmış ve yayımlanmamış anılardan, kişisel günlüklerden, gazete kesiklerinden ve doğrudan kaynaklardan yararlanmıştır. 2002 yılından itibaren yedi yıl boyunca İsrail, Batı Şeria, Ürdün, Lübnan ve Bulgaristan gibi çeşitli yerlerde yüzlerce röportaj gerçekleştirmiş; Kudüs, Ramallah, Beyrut, Sofya, Londra, New York ve Austin gibi şehirlerdeki arşivleri incelemiştir. Araştırması sırasında Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley'deki Doe Kütüphanesi gibi dünyanın önde gelen araştırma merkezlerinde birincil kaynaklara ulaşmıştır (Tolan, 2018).

Tolan, *Limon Ağacı* romanını yazarken tarihsel olaylara sadık kalmış ve spekülasyondan kaçınarak sadece belgelere dayalı bilgi vermiştir. Örneğin 1936'da geçen bir aile dramını anlatırken olayları yalnızca mevcut anılara ve röportajlara dayanarak tasvir etmiş, karakterlerin düşüncelerini ise kanıtlara dayalı olarak yansıtmıştır. Kitaptaki sahneler ve bölümler farklı kaynaklardan derlenmiştir. Eşkenazi ailesinin hikâyesi, Kudüs ve Sofya'da yapılan röportajlara, Bulgaristan Devlet Arşivleri'ndeki belgelere, Amerikan Musevi Birliği Dağıtım Komitesi ve Merkezî Siyonist Arşivleri'ne dayanmaktadır. Aynı şekilde 1948'de el-Ramla'da yaşayan Hairi ailesinin tasviri de aile üyeleriyle yapılan röportajlara, anılara, İsrail askerî istihbarat raporlarına, devlet arşivlerindeki belgelere ve ABD Dış İşleri Bakanlığının telgraflarına dayanmaktadır.

Yazar, öznel yorumlara açık tarihsel olayları aktarırken tarafsız bir bakış açısı sunmak için farklı yaklaşımı yansıtan kaynaklara başvurmuştur. "Kurtuluş Savaşı" ve "Felaket" veya "Nakba" gibi farklı isimlerle anılan olaylar, birden fazla kaynağa referans verilerek aktarılmıştır. Bu dengeli yaklaşım, okuyucular tarafından daha az bilinen tarihsel olayların anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Sandy Tolan'ın *Limon Ağacı* adlı eseri, İsrail-Filistin çatışmasının tarihsel ve politik bağlamını, iki ailenin kesişen hikâyeleri üzerinden ele alır. Çalışmada her bölüm, ana temaları, karakterlerin söylemleri ve kullanılan söylemsel stratejiler açısından analiz edilecektir (Foucault, 2000; Sözen, 2017, s. 90).

b. Yerinden Edilmenin İmgeleri: “Zil” (s. 11-21)

Roman, Dalia'nın kapısındaki zilin çalmasıyla başlar. Bu zil sesi hem Dalia'nın hayatında yeni bir dönemin başlangıcını hem de iki aile arasındaki ilişkinin ilk adımını simgeler. Bu bölümde zaman ve mekânın inşası, karakterlerin tanıtımı ve çatışmanın ilk işaretleri önemli yer tutar. Sandy Tolan'ın *Limon Ağacı* adlı kitabının ilk bölümü, 1967 yılında, Altı Gün Savaşı'nın hemen ardından geçer. Beşir Hariri, yirmi yıldır özlemini çektiği evine Ramallah'tan Batı Kudüs'e doğru yola çıkar. Yanında kuzenleri Yaser ve Gıya vardır. Beşir, duygusal ve hassas bir genç adamdır; yolculuk boyunca geçmişe dair anıları ve umutları arasında gidip gelir. Yaser ise daha pratik ve atak bir kişiliğe sahiptir; Beşir'e yol gösterir ve onu cesaretlendirir. Gıya ise daha pasif bir karakterdir, çoğunlukla kuzenlerini takip eder. Üç kuzen, Ramallah'tan dolmuşa binerek Doğu Kudüs'e, oradan da yürüyerek Batı Kudüs'e geçer. Savaşın izleri her yerdedir; askerler, kontrol noktaları ve değişen sınırlar, yolculuğun atmosferini belirler. Beşir ve kuzenleri, bu belirsiz ortamda hem fiziksel hem de duygusal bir yolculuğa çıkar.

Beşir ve kuzenleri Yaser ve Gıya, Batı Kudüs otobüs terminaline ulaşır. Terminalin kalabalığı ve modern görüntüsü karşısında şaşkıncırlar. Ellerindeki el-Ramla biletleriyle eve dönüş yolculuğunun son etabını tamamlamak üzere otobüslerini beklerler. Bu bölümde, Beşir ve kuzenlerinin yolculuklarının son aşamasındaki heyecanları ve beklentileri öne çıkmaktadır. Diğer yandan Dalia Eşkenazi adlı genç bir kadın, savaş sonrası normale dönen hayatın sessizliğini yaşamaktadır. Dalia, savaşın gerginliğini ve sonrasındaki rahatlamayı düşünen düşünceli bir karakter olarak tanıtılır. Bu iki ayrı sahne, savaşın ardından insanların farklı deneyimlerini ve duygusal durumlarını yansıtmaktadır.

Beşir ve kuzenleri yirmi yıl önce terk etmek zorunda kaldıkları el-Ramla'ya geri döner. Yolculukları sırasında Beşir geçmişin anılarıyla boğuşurken Dalia ise savaş sonrası hayatın sessizliğinde Tanrı'ya sorular sorar ve eski evinin önceki sakinlerini merak eder. El-Ramla'ya vardıklarında Beşir ve kuzenleri değişen şehri yabancı bulur ancak Yaser'in eski kasap dükkânını hatırlaması neticesinde tanıdık bir mekâna kavuşur. Yirmi yıl sonra el-Ramla'ya dönen Beşir, Yaser ve Gıya; değişen şehri gezerken geçmişleriyle yüzleşirler. Eski kasap dükkânında beklenmedik bir karşılaşma yaşarlar. Yaser eski evini ziyaret etmek ister ancak sert bir tepkiyle karşılaşır. Gıya'nın çocukluk evi ise artık bir okuldur. Acı dolu anılarla dolu bu yolculukta, Gıya duygularına hâkim olamazken Beşir ve Yaser ona destek olmaya çalışır. Sonunda Beşir kendi evini bulur. Beşir, Yaser ve Gıya; İsrail'deki eski evlerini ziyaret etmek için yola çıkar. Yaser, eski evinde şimdi yaşayan İsraili kadının öfkeli tepkisiyle karşılaşır. Gıya'nın çocukluk evi ise bir okula dönüştürülmüştür ve bu durum Gıya'yı derinden üzer. Beşir, kendi evini ararken çocukluk anılarını hatırlar ve sonunda evi bulur. Kapıda durup zile bakarken ailesinin bu evde geçirdiği zamanları düşünür ve içeri girmeye hazırlanır.

Beşir'in aynaya bakarak kendine “Bu yolculuğa hazır mısın? Buna layık mısın?” diye sorması, kimlik ve aidiyet arayışını yansıtır. “Neredeyse altı yaşından beri” bu seyahat için hazırlanması, geri dönüşün onun kimliğinin önemli bir parçası olduğunu gösterir. Aynı zamanda bu yolculuğun ailesi ve akrabaları için de büyük bir anlam taşıdığı vurgulanır. Metinde “Geri Dönüş” ifadesinin büyük harfle yazılması, bu kavramın Beşir ve ailesi için ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Sürgünde geçen yılların ardından kayıp topraklarına geri dönme umudu, onların hayatlarını şekillendiren bir güçtür. Batı Kudüs otobüs terminali, Eski Şehir, Şam Kapısı gibi mekânlar ve 1967 Temmuz'u gibi zaman ifadeleri, tarihsel ve politik bağlamı

oluşturur. Bu mekânlar ve zaman dilimi, İsrail-Filistin çatışmasının önemli bir dönemini yansıtır. İsraili kadınlar, erkekler ve çocuklar tasvir edilirken Beşir ve kuzenlerinin bu yabancı dünyada yollarını nasıl bulacakları konusundaki endişeleri anlatılır. Bu tasvirler ve endişeler, iki toplum arasındaki gerilimi ve çatışmanın atmosferini yansıtır. Eski Şehir'in duvarları, görünmez hatlar ve eski sınırlar gibi ifadeler, sınırların ve geçişlerin önemini vurgular. Beşir ve kuzenlerinin bu sınırları geçmeleri, fiziksel bir yolculuğun yanı sıra sembolik bir anlam da taşır. Metinde betimlemeler, diyaloglar ve iç monologlar kullanılarak karakterlerin duyguları, düşünceleri ve deneyimleri aktarılır. Bu söylemsel stratejiler, okuyucuyu metnin içine çeker ve çatışmanın insani boyutunu anlamasını sağlar. Bölümün sonunda beklenmedik misafirin gelişiyile Dalia'nın huzuru bozulur ve okuyucu gerilimin artacağını hisseder:

Söylemsel Yapılar:

Zil Sesi: Dalia'nın kapısındaki zil sesi hem yeni bir başlangıcı hem de iki aile arasındaki ilişkinin başlamasını simgelemektedir.

Zaman ve Mekân: 1967 yılı ve savaş sonrası Kudüs'ün tasviri, söylemsel yapıyı oluşturan önemli unsurlardır. Savaşın izleri, kontrol noktaları ve değişen sınırlar, söylemin olduğu atmosferi belirlemektedir.

Karakterler: Beşir, Yaser, Gıya ve Dalia'nın tanıtımı ve kişilik özellikleri söylemsel yapıyı oluşturan diğer önemli unsurlardır. Beşir'in duygusal yapısı, Yaser'in pratikliği ve Dalia'nın düşünceli kişiliği, söylemin farklı yönlerini ortaya koymaktadır.

Söylemler:

Savaş Sonrası Dönüş Söylemi: Beşir ve kuzenlerinin eve dönüş yolculuğu, savaş sonrası dönüş ve yeniden yapılanma söylemini temsil etmektedir. Bu söylem; umut, belirsizlik ve değişim gibi temaları içermektedir.

Savaşın Etkileri Söylemi: Savaşın izleri, kontrol noktaları ve değişen sınırlar, savaşın etkileri ve toplumsal değişim söylemini yansıtmaktadır.

Normalleşme Söylemi: Dalia'nın savaş sonrası normale dönen hayatı, normalleşme ve yeniden inşa söylemini temsil etmektedir. Bu söylem savaşın ardından gelen sessizlik, rahatlama ve yeni bir düzene uyum sağlama gibi temaları içermektedir.

Eylem Yönelimi:

Dönüş ve Yeniden Birleşme: Beşir ve kuzenlerinin eve dönüş yolculuğu, aileleriyle yeniden birleşme ve geçmişle bağ kurma eyleminin bir parçası olarak yorumlanabilir.

Uyum Sağlama: Dalia'nın savaş sonrası hayatı, yeni düzene uyum sağlama ve normalleşme eylemini yansıtmaktadır.

Konumlandırmalar:

Dönerler / Geri Gelenler: Beşir ve kuzenleri, savaş sonrası evlerine döner ve yeni bir başlangıç yapmaya çalışan bireyler olarak konumlandırılmaktadır.

Bekleyenler / Kalanlar: Dalia, savaşın ardından evinde kalan ve değişen düzene uyum sağlamaya çalışan bir birey olarak konumlandırılmaktadır.

Pratikler:

Yolculuk: Beşir ve kuzenlerinin fiziksel yolculuğu, aynı zamanda duygusal bir yolculuğu da temsil etmektedir. Bu yolculuk; dönüş, yeniden yapılanma ve umut pratiklerini içermektedir.

Normalleşme: Dalia'nın günlük hayatı, savaş sonrası normalleşme ve yeniden inşa pratiklerini yansıtmaktadır.

Öznellik:

Belirsizlik ve Umut: Beşir'in duygusal yapısı, savaş sonrası dönemin belirsizliğini ve geleceğe dair umudu yansıtmaktadır.

Kabullenme ve Uyum: Dalia'nın düşünceli kişiliği, savaşın etkilerini kabullenme ve yeni düzene uyum sağlama sürecini yansıtmaktadır (Keskin, 2011, s. 15).

c. Travmatik Deneyimler ve Bellek: “Ev” (s. 22-38)

“Ev” bölümü, 1936 yılında Filistin'in el-Ramla kasabasında Ahmed Hairi'nin ailesi için bir ev inşa etmesini anlatır. Bu bölüm, hem fiziksel bir evin inşasını hem de Hairi ailesinin tarihini ve toplumsal konumunu ortaya koyar. Ahmed'in elindeki Kudüs taşı, sadece evin temelini oluşturmakla kalmaz aynı zamanda Filistin topraklarına olan derin bağını da simgeler. Romanda el-Ramla'nın coğrafi özellikleri ve bereketli toprakları detaylı bir şekilde betimlenir. Bu betimlemeler, bölgenin tarihsel ve kültürel önemine vurgu yapar. Hairi ailesi, 16. yüzyıldan beri el-Ramla'da yaşayan köklü bir ailedir ve Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde önemli bir konuma sahip olmuşlardır (s. 30-32).

Ahmed'in evlenmesi, ailenin gelenekleri göz önüne alındığında bir istisna teşkil eder. Kahramanın Zekiye ile olan evliliği, ailenin dışa açılmasının bir işareti olarak yorumlanabilir. Ahmed'in amcası Şeyh Mustafa Hairi, hem ailenin reisi hem de el-Ramla'nın belediye başkanı olarak toplumda saygın bir konuma sahiptir. Mustafa'nın yerel halk ve İngiliz yöneticilerle olan iyi ilişkileri, bölgedeki siyasi gerilimlerin ortasında bir denge unsuru olarak öne çıkar. Bu bölüm, Hairi ailesinin bireysel hikâyelerine odaklanırken Filistin toplumunun genel yapısını ve tarihsel arka planını ele alır. Evin inşası, ailenin geleceğe dair umutlarını temsil ederken bölgedeki artan siyasi gerilimlerin gölgesinde kalır. Bu durum, ilerleyen bölümlerde yaşanacak olayların habercisi niteliğindedir. Ayrıca bölümde iki ailenin aynı evi paylaştığı farklı zaman dilimleri anlatılır. Bölüme adını veren ev imgesi, hem bir sığınak hem de bir çatışma alanı olarak işlev görür, metin aynı zamanda iki ailenin de eve yüklediği anlamın ne kadar farklı olduğunu gösterir (s. 11-38).

Söylemsel Yapılar:

Ev: Hem fiziksel bir yapı hem de aile tarihi, toplumsal bağlam ve kimlik için sembolik bir mekân olarak “ev” kavramı, metnin merkezinde yer almaktadır.

Toprak: El-Ramla'nın coğrafi özellikleri ve bereketli toprakları, aidiyet, tarih ve kültürel miras söylemlerini desteklemektedir. Kudüs taşı, bu bağlantıyı daha da güçlendirmektedir.

Aile: Hairi ailesinin tarihi, gelenekleri ve toplumsal konumu, aile yapısı, toplumsal hiyerarşi ve kültürel değerler söylemlerini oluşturmaktadır.

Zaman: 1936 ve 1948 yılları, Filistin tarihi ve İsrail-Filistin çatışmasının önemli dönemeçlerini temsil etmektedir ve tarihsel bağlamı oluşturmaktadır. 1967'den sonraki dönem ise çatışmanın devam eden etkilerini ve ev kavramının iki toplum için farklı anlamlarını ortaya koymaktadır (Foucault, 2000, s. 34-56).

Söylemler:

Aidiyet ve Miras: Ev ve toprak, aidiyet, kök salma ve kültürel miras söylemlerini beslemektedir. Hairy ailesinin el-Ramla'daki uzun tarihi, bu söylemi pekiştirmektedir.

Gelenek ve Değişim: Ailenin geleneklerine bağlı yaşam tarzı ve Ahmed'in evliliği, gelenek ve değişim arasındaki gerilimi yansıtmaktadır.

İktidar ve Toplumsal Hiyerarşi: Şeyh Mustafa'nın aile reisi ve belediye başkanı olarak sosyal konumu; iktidar, toplumsal hiyerarşi ve siyasi nüfuz söylemlerini ortaya koymaktadır.

Çatışma ve Kayıp: 1948 yılı ve sonrasında evin iki aile tarafından paylaşılması; çatışma, yerinden edilme ve kayıp söylemlerini temsil etmektedir. Ev, sığınak ve çatışma alanı olarak işlev görerek bu söylemlerin karmaşıklığını vurgulamaktadır.

İktidar İlişkileri:

Toprak Mülkiyeti: Toprak mülkiyeti, iktidarın önemli bir göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır. Evin iki aile tarafından paylaşılması, toprak mülkiyeti üzerinden yaşanan iktidar mücadelesini yansıtmaktadır.

Siyasi İktidar: İngiliz yöneticilerle olan ilişkiler, Filistin'deki siyasi iktidar dinamiklerini ve sömürgecilik etkisini ortaya koymaktadır.

Öznellik:

Aidiyet ve Kayıp: Hariri ailesinin eve ve toprağa olan bağlılığı, yerinden edilme ve kayıp karşısında öznel deneyimlerini şekillendirmektedir.

Umut ve Belirsizlik: Evin inşasıyla birlikte geleceğe dair umutlar, siyasi gerilimlerin gölgesinde kalmaktadır ve belirsizlik duygusunu artırmaktadır.

ç. Umut ve Direniş Söylemleri: “ Kurtuluş “ (s. 39-52)

Bu bölüm, Yahudi kökenli karakterlerin yurtlarına varışını ve yeni bir hayata başlama umutlarını anlatır. *Limon Ağacı* romanının 50-70. sayfaları arasında yer alan “Kurtuluş” bölümü, söylem analizi açısından incelendiğinde karakterlerin kimliklerini, anılarını ve tarihsel olaylara bakış açılarını yansıtan önemli değerlendirmeler içermektedir.

Bölümde, hem Filistinli hem de Yahudi kahramanların kimliklerine ve aidiyetlerine dair söylemler öne çıkmaktadır. Filistinli anlatı kişileri vatanlarına, topraklarına ve geçmişlerine olan bağlılıklarını dile getirirken Yahudi olanlar ise yeni vatanlarında kök salma ve kimliklerini yeniden inşa etme çabası içindedir. Bu çerçevedeki söylemler karakterlerin ait oldukları topluluklara ve tarihsel deneyimlerine bağlı olarak şekillenmektedir (Tolan, 2018, s. 29). Bölüm, kahramanların geçmişlerine ve anılarına dair veriler içermektedir. Filistinli karakterler 1948'deki göçü ve kaybettikleri toprakları anlatırken Yahudi olanlar Holokost'tan kurtuluşlarını ve yeni bir hayata başlama umutlarını dile getirmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerine ve beklentilerine dair söylemler de eserde yer almaktadır. Kadın karakterlerin ev içi rolleri, annelik ve toplumsal konumları, dönemin toplumsal cinsiyet algısını yansıtmaktadır. Erkek karakterlerin ise aile reisliği, çalışma hayatı ve toplumsal sorumlulukları gibi konulardaki yaklaşımları hakkında ipuçları vermektedir (Tolan, 2018, s. 44).

Foucault'nun söylem analizine göre *Limon Ağacı* romanının “Kurtuluş” bölümü şu şekilde tasnif edilebilir:

Söylemsel Yapılar:

Kimlik ve Aidiyet: Filistinli karakterlerin vatanlarına, topraklarına ve geçmişlerine olan bağlılık söylemleri ile Yahudi karakterlerin yeni vatanlarında kök salma ve kimliklerini yeniden inşa etme söylemleri arasındaki karşıtlık, dönemin siyasi ve sosyal atmosferini yansıtan bir söylemsel yapı oluşturur. Bu yapı, “biz” ve “onlar” ayrımını pekiştirmektedir ve milliyetçilik söyleminin etkisini göstermektedir.

Hafıza ve Tarih: Filistinli karakterlerin 1948 göçü ve Yahudi karakterlerin Holokost anıları, travma ve hafıza söylemlerini oluşturur. Bu ifadeler, her iki tarafın da kendi tarihsel deneyimlerine dayanarak olayları nasıl yorumladığını ve anlamlandırdığını gösterir.

Toplumsal Cinsiyet: Kadın ve erkek karakterlerin toplumsal rollerine dair yaklaşımlar, dönemin toplumsal cinsiyet normlarını ve beklentilerini yansıtır.

Söylemler:

Milliyetçilik: Hem Filistinli hem de Yahudi karakterlerin düşüncelerinin anlatıldığı eserde, milliyetçi söylemin izleri görülmektedir. Bu ifadeler; aidiyet, vatan ve kimlik kavramları etrafında şekillenir.

Kurtuluş: “Kurtuluş” kavramı, Filistinliler ve Yahudiler için farklı anlamlar taşır. Filistinliler için vatanlarına geri dönüş intibasını içeren kelime, Yahudiler için ise yeni bir vatan kurma sürecinin başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Karakterler üzerinden analiz edilen farklı yaklaşımlar, roman metninde var olan çatışmanın da temelini oluşturmaktadır.

Mağduriyet: Filistinli ve Yahudi karakterler, kendi mağduriyetlerini vurgulayan ifadeler kullanmaktadır. Bu tezler bir anlamda her iki tarafın da kendi acılarını ve kayıplarını meşrulaştırma çabasını da yansıtmaktadır.

İktidar İlişkileri:

Siyasi İktidar: Yahudi kahramanların İsrail devletinin kurulmasıyla elde ettikleri siyasi iktidar, Filistinli anlatı kişilerinin topraklarından edilmesi ve göçe zorlanmasıyla sonuçlanır.

Söylemsel İktidar: Her iki tarafın da kendi tarihsel anlatılarını oluşturma ve yayma çabası, söylemsel iktidar mücadelesini yansıtır.

Öznellik:

Travma ve Kimlik: Filistinli ve Yahudi kahramanların öznellikleri, yaşadıkları travmatik deneyimlerden etkilenmektedir. Göç, toprak kaybı ve Holokost gibi olaylar, anlatı kahramanlarının kimliklerini ve dünya görüşlerini şekillendirmektedir.

Direnç ve Umut: Zorluklara rağmen her iki tarafın karakterleri de direnç ve umutlarını korumaya çalışır. Bu yaklaşım özneliğin değişen koşullara uyum sağlama ve anlam bulma kapasitesinin de göstergesi olarak yorumlanabilir.

d. Kimlik İnşası ve Dönüşüm: “Sürgün “ (s. 53-70)

Bu bölüm, Filistinli karakterlerin yaşadığı yerinden edilme ve sürgün deneyimini ele almaktadır. Topraklarından ayrılmak zorunda kalan karakterler, kaybettikleri vatanlarına, evlerine ve geçmişlerine dair özelemlerini dile getirir. “Sürgün” kelimesi, onların kimliklerini ve aidiyet duygularını derinden etkileyen bir travma olarak okunabilir (Tolan, 2018, s. 55). Büyükbaba ve anneanne gibi yaşlı karakterler, geçmişteki yaşamlarını, geleneklerini ve değerlerini anlatarak kaybettikleri dünyayı yeniden canlandırmaya çalışır. Romanda büyükbaba; geçmişe olan özlemi, topraklarına olan bağlılığı ve güçlü bir hikâye anlatıcısı olarak öne çıkar. Sürgünden önceki yaşamına dair anıları, kaybettikleri vatanın ve kültürün canlı bir resmini çizer. Örneğin, büyükbabanın Ramla’daki evlerini, bahçelerini ve komşularını anlatırken kullandığı ifadeler, geçmişe duyulan nostaljiyi ve sürgün acısını yansıtır: “Orada her şeyimiz vardı. Evimiz, bahçemiz, ağaçlarımız... Komşularımızla bir aile gibiydik.” (s. 62). Büyükbabanın hikâye anlatıcılığı, Filistin kültürünün ve geleneklerinin gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynar. Anneanne ise sürgün deneyiminin kadınlar üzerindeki etkisini ve aile bağlarının önemini temsil eder. Sürgün sırasında yaşadığı zorluklar, anneliğin ve kadınlığın farklı boyutlarını ortaya koyar. Örneğin anneannenin çocuklarını korumak için gösterdiği çaba, sürgün koşullarında kadınların üstlendiği sorumlulukları ve fedakârlıkları vurgular: “Çocuklarım aç kalmasın diye günlerce yemek yemedim.” (Tolan, 2018, s. 65). Anneanne, aile birliğini ve dayanışmayı simgeleyen bir figür olarak sürgün acısının üstesinden gelmede önemli bir rol oynamaktadır. Büyükbaba ve anneanne karakterleri, *Limon Ağacı* romanında sürgün deneyiminin farklı yönlerini ve Filistinlilerin kültürel kimliklerini temsil eden güçlü figürler olarak öne çıkmaktadır. Anıları, hikâye anlatıcılıkları ve aile bağlarına verdikleri önem, romanın duygusal derinliğini ve tarihsel bağlamını zenginleştirir. Bu anılar sürgün deneyiminin acısını ve kaybını vurgulamaktadır (Tolan, 2018, s. 61). Kadın karakterlerin ev içi sorumlulukları, annelik ve toplumsal konumları, sürgün koşullarında daha da zorlaşır. Erkek karakterlerin ise aile reisliği, koruma ve geçim sağlama gibi rolleri, sürgün deneyimiyle birlikte yeni zorluklar getirir (Tolan, 2018, s. 67). Filistinli karakterlerin topraklarından zorla çıkarılmaları ve mülteci durumuna düşmeleri, onların güçsüzlüğünün ve maruz kaldıkları haksızlığın göstergesidir. Bu durum, sömürgeci güçlerin iktidarını ve Filistinlilerin yaşadığı mağduriyeti gözler önüne serer. “Sürgün” kavramı, kayıp, acı ve adaletsizlik temalarıyla ilişkilendirilir. Bölüm, Filistinli ailenin topraklarından ayrılmak zorunda kalışını ve mülteci kamplarındaki yaşamlarını anlatır (Tolan, 2018).

e. Aidiyet ve Yabancılaşma Söylemlerinin İnşası: “Göç” (s. 71-88)

“Göç” kavramı; kimlik, aidiyet ve kültürel değişim açısından incelenebilir. Filistinli karakterlerin topraklarından koparılılıkları ve kimliklerinin sarsılması neticesinde “vatan,” “yurt,” “ev” gibi kavramlar etrafında şekillenen söylemler, aitlik duygusunun kaybını ve kimlik bunalımını vurgulamaktadır. Örneğin, büyükbabanın “Atalarımızın toprağıydı burası... Bizi nasıl buradan koparabilirler?” (s. 73) sözleri, vatanlarına olan derin bağlarını ve yerlerinden edilmenin yarattığı acıyı ifade etmektedir. Bu bölümde, geçmişe dair anılar ve göçün yarattığı travmalar ele alınmaktadır. Anneannenin Ramla’daki evlerini ve bahçelerini anlatırken kullandığı söylemler (s. 80), kaybedilen geçmişe duyulan özlemi ve travmanın nesilden nesile

aktarımını gösterir. “Limon ağaçlarımız vardı, bahçemizde güller açardı,” gibi ifadeler, kaybedilen cenneti simgeler. Beşir’in babasının “Bir gün geri döneceğiz.” (s. 86) şeklindeki sözleri, Filistinlilerin direnişini ve geleceğe dâir umutlarını yansıtır (Tolan, 2018, s. 89).

Beşir’in Ailesinin Göçü (s. 76-77) hikâyesi, ailenin Ramla’daki evlerini terk etmek zorunda kalışını ve göç yolculuğunun zorluklarını anlatır. Büyükbabanın direnişi, anneannenin çaresizliği ve çocukların korkusu, göçün insani boyutunu vurgular. Örneğin yolda susuz kalan küçük kızının ağlamasını anlatan anneanne, göçün çocukları nasıl etkilediğini gösterir. Anneanne, Ramla’da komşuları olan Yahudi bir ailenin de göç etmek zorunda kaldığını anlatır. Bu hikâye, savaşın ve göçün her iki tarafı da etkilediğini ve benzer acılara yol açtığını gösterir. “Onlar da bizim gibiydi, onların da evleri vardı, bahçeleri vardı.” diyen anneanne, insanlığın ortak acısını vurgular (s. 81-82). Beşir’in ailesi, Lübnan’daki bir mülteci kampına sığınır. Bu hikâye, mülteci kamplarındaki zorlu yaşam koşullarını ve Filistinlilerin karşılaştığı güçlükleri anlatır. Babasının yeni bir yaşam kurma çabaları, umudun ve direnişin önemini vurgular. Bu bölümdeki söylemler ve hikâyeler, *Limon Ağacı* romanının temel temalarını anlamak ve göç deneyiminin çok boyutlu etkilerini kavramak açısından önemlidir.

1948, El-Ramla’daki atmosferin ve bölgedeki gerilimin belirleyici olduğu bir dönemdir. Filistinliler için 1948, evlerinden ve topraklarından zorla koparılma yani Nakba anlamına gelir. Bu dönem onlar için yerinden edilme, kayıp ve travma ile özdeşleşmektedir. İsraililer için ise 1948, yeni bir devletin kuruluşu ve uzun süredir beklenen bir vatanın kazanılması anlamına gelmektedir.

İngiliz mandasının sona ermesi, Filistinliler için belirsizlik ve endişe kaynağı olurken İsraililer için bağımsızlık ve kendi kaderini tayin etme hakkının kazanılması olarak değerlendirilebilir. Bu farklı yorumlar, dönemin karmaşık yapısını da yansıtmaktadır.

Limon Ağacı romanında “Göç” bölümü, Foucaultcu bir söylem analizi yaklaşımıyla incelendiğinde aşağıdaki temalar ve iktidar ilişkileri öne çıkmaktadır:

Bilgi ve İktidar:

Hakikat Rejimi: 1948 olayları, hem Filistinliler hem de İsraililer için farklı “hakikat rejimleri” oluşturmuştur. Filistinliler için “Nakba” (büyük felaket) İsraililer için ise “Bağımsızlık Savaşı” olarak adlandırılan bu olay, her iki tarafın da kendi tarihsel anlatısını ve hakikatini inşa etme çabasını yansıtmaktadır.

Söylemler ve Öznellik:

Vatan, Yurt, Ev Söylemleri: Bu kavramlar etrafında şekillenen söylemler, Filistinli karakterlerin kimliklerini ve aidiyet duygularını nasıl kayb ettiklerini göstermektedir. Büyükbabanın sözleri ve anneannenin anıları, bu kaybın ve travmanın derinliğini vurgulamaktadır.

Geri Dönüş Söylemi: Beşir’in babasının “Bir gün geri döneceğiz.” sözleri umut ve direniş söylemini temsil eder. Bu söylem, Filistinlilerin kimliklerini ve topraklarını geri kazanma inancını ve mücadelesini simgelemektedir.

Mülteci Kampı Söylemi: Mülteci kamplarındaki yaşam koşullarını anlatan söylemler, Filistinlilerin maruz kaldığı güçlükleri ve mağduriyeti vurgulamaktadır. Bu söylemler, aynı zamanda direniş ve dayanıklılık temalarını da içermektedir.

İktidar İlişkileri:

Milliyetçilik: İngiliz mandasının sona ermesi ve İsrail devletinin kuruluşu, milliyetçilik yaklaşımının etkileşimini göstermektedir. Bu söylemler, iktidarın nasıl el değiştirdiğini ve farklı gruplar üzerinde nasıl etkiler yarattığını ortaya koymaktadır.

Göç ve Yerinden Edilme: Filistinlilerin topraklarından zorla göç ettirilmesi, iktidarın coğrafi ve sosyal alanları kontrol etme biçimini yansıtmaktadır.

Direnç ve Muhalefet:

Filistinlilerin Direnişi: Büyükbabanın direnişi ve babasının umut dolu sözleri, Filistinlilerin baskıya rağmen kimliklerini ve haklarını koruma çabasını simgelemektedir. Bu anlayış, Foucault'nun iktidar ilişkilerine karşı her zaman bir direniş potansiyeli olduğunu vurgulayan görüşüyle örtüşmektedir (Foucault, 2006).

f. Hafıza ve Tarih Söylemlerinin İnşası: “Sıgırmak” (s. 89-372)

Limon Ağacı romanının 90-372. sayfaları, eserin büyük bir kısmını kapsamaktadır ve Beşir ile Dalia'nın hayatları etrafında gelişen olayları, İsrail-Filistin çatışmasının arka planı ele alınmıştır. Bu bölümde Beşir ve Dalia'nın kimlikleri ve aidiyet duyguları sorgulanmaktadır. Beşir, İsrail'in kuruluşuyla birlikte vatanını kaybeden ve mülteci kamplarında yaşamak zorunda kalan bir Filistinli olarak kimlik bunalımı yaşamaktadır; Dalia ise İsrail'e göç etmiş bir Yahudi olarak yeni vatanına aidiyet duygusu geliştirmeye çalışmaktadır (89-92). Bu kimlik arayışları, roman boyunca farklı şekillerde dile getirilmiştir. Beşir ve Dalia, geçmişlerindeki travmatik olayların etkisi altında yaşamaktadır.

Roman, İsrail-Filistin çatışmasının yarattığı adaletsizlikleri ve şiddeti de ele almaktadır. Beşir'in limon ağaçlarının sökülmesi, bu adaletsizliğin bir simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dalia ise zamanla çatışmanın her iki tarafı için de yarattığı acıları anlamaya başlar ve barışın önemini kavrar (s. 112). Beşir ve Dalia arasında gelişen ilişki, empati ve diyalogun önemini vurgular. Başlangıçta birbirlerine karşı ön yargılı olan bu iki karakter, zamanla birbirlerini anlamaya ve empati kurmaya başlarlar. Bu diyalog, çatışmanın çözümü için umut vaat eder. Beşir'in Ramla'daki çocukluk anıları, kaybedilen vatanın ve mutlu geçmişin simgesi olarak önemli bir rol oynar. Bahçelerindeki limon ağaçları, annesinin yaptığı yemekler, babasının anlattığı hikâyeler ve arkadaşlarıyla oynadığı oyunlar, Beşir'in hafızasında canlı bir şekilde yer alır. Bu veriler, Beşir'in kimliğinin ve aidiyet duygusunun önemli bir parçasını oluşturur. Aynı zamanda bu mutlu anılar, savaşın ve göçün yarattığı travmanın etkisini de ortaya koymaktadır. Beşir, çocukluk anılarına sığınarak acı dolu gerçeklikle başa çıkmaya ve umudunu korumaya çalışmaktadır.

Beşir'in diktiği limon ağaçlarının İsrail ordusu tarafından sökülmesi, çatışmanın yarattığı adaletsizliği ve Filistinlilerin yaşadığı mağduriyeti gözler önüne sermektedir (s. 147). Beşir, yıllar önce babasıyla birlikte diktiği bu ağaçlara vatanının ve kimliğinin bir parçası olarak bağlıdır. Ağaçların sökülmesi, Beşir için yalnızca basit bir mülkiyet kaybı değil aynı zamanda kimliğine ve geçmişine yapılan bir saldırdır. Bu olay, Beşir'in İsrail'e ve işgale karşı mücadelesinin başlangıç noktası olur. Dalia ile olan ilişkisinde de önemli bir dönüm noktasıdır. Beşir, Dalia'nın İsrail ordusunun eylemlerine sessiz kalmasına tepki gösterir ve aralarındaki ilişki gerilir (150-15).

Beşir ve Dalia'nın ilk karşılaşması, Beşir'in hapisten çıktıktan sonra Dalia'nın evine gitmesiyle gerçekleşmiştir (Tolan, 2018). Dalia, Beşir'in babasının evinin ve bahçesinin şimdi kendi evi olduğunu öğrenince büyük bir şok yaşamıştır. Beşir ise çocukluğunun geçtiği topraklarda artık başka birinin yaşadığını görmenin hüznü ve öfkesiyle doludur. İlk karşılaşmaları gergin bir havada geçer. Beşir, Dalia'ya limon ağaçlarını sorar ve Dalia'nın babasının ağaçları kestiğini öğrenince hayal kırıklığına uğrar. Dalia ise Beşir'in öfkesi karşısında korkar ve kendini savunmaya çalışır. İki farklı dünya görüşü, iki farklı yaşam öyküsü o gün ilk kez karşı karşıya gelir. Bu karşılaşma, gelecekte gelişecek olan karmaşık ve duygusal ilişkinin ilk adımıdır (s. 200-205).

Foucaultcu bir söylem analizinde bu olayları ve karakterlerin bakış açılarını farklı söylemler ve iktidar ilişkileri bağlamında ele alınabilir:

Milliyetçilik Söylemi:

Beşir'in limon ağaçları: Ağaçlar, Beşir için vatani ve kimliğiyle olan bağı simgeler. Ağaçların sökülmesi, milliyetçi bir söylemle, toprağa ve kültürel mirasa yapılan bir saldırı olarak yorumlanabilir. İsrail ordusunun eylemi, bu bağlamda egemen güç tarafından gerçekleştirilen kültürel bir yok etme eylemi olarak görülebilir.

Dalia'nın babasının bakış açısı: Dalia'nın babasının İsrail'in kuruluş dönemindeki olayları ve Filistinlilerin yaşadığı zorlukları görmezden gelmesi, hâkim milliyetçi söylemin bir yansıması olarak analiz edilebilir.

Kimlik ve Aidiyet Söylemi:

Beşir'in kimlik krizi: Limon ağaçlarının sökülmesi, Beşir'in kimliğine ve geçmişine yapılan bir saldırı olarak algılanır ve kimlik krizi tetikler. Bu aidiyet, yerinden edilme ve kültürel kimliğin korunması gibi temaları içeren bir söylemi ortaya çıkarır.

Dalia'nın kimlik arayışı: Dalia, Beşir'le karşılaşması ve çatışmanın gerçekleriyle yüzleşmesi sonucu kendi kimliği ve aidiyetiyle ilgili sorgulamalar yaşamaktadır.

İktidar ve Adaletsizlik Söylemi:

İsrail ordusunun eylemleri: Limon ağaçlarının sökülmesi, İsrail'in Filistinlilere karşı uyguladığı güç ve adaletsizliği simgelemektedir. Bu yaklaşım; iktidarın kötüye kullanımı, baskı ve eşitsizlik gibi temaları içeren bir söylemi ortaya koyar.

Barış mitingi: Barış mitingi, adalet, eşitlik ve barışçıl çözüm arayışı gibi temaları içeren alternatif bir söylemi temsil etmektedir.

Hafıza ve Tarih Söylemi:

Geçmişin hayaletleri: Beşir ve Dalia'nın geçmişleriyle olan ilişkileri, hafıza, tarih ve travma gibi temaları içeren bir söylemi oluşturmuştur (Utku, 2014, s. 45).

2. Bulgular

Metin, 1948 Arap-İsrail Savaşı sonrası Filistinli mültecilerin yaşadığı zorunlu göç ve bunun onların kimlikleri ve aidiyet duyguları üzerindeki yıkıcı etkisini çarpıcı bir şekilde tasvir etmektedir. Mülteciler, yalnızca mal ve mülklerini kaybetmekle kalmamış, aynı zamanda onurlarını ve haysiyetlerini de kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Toplum içindeki konumlarını, geçim kaynaklarını ve günlük yaşam pratiklerini kaybetmeleri, derin bir kimlik

bunalımına yol açmıştır. Özellikle erkekler, toplumdaki geleneksel rollerini yerine getirememenin utancıyla boğuşmaktadırlar. Topraklarından koparılan ve işsiz kalan erkekler, ailelerini geçindiremedikleri için büyük bir çaresizlik yaşamaktadır.

Kadınlar ise ailelerini ayakta tutmak için olağanüstü çaba sarf etmektedir. Yiyecek dağıtım merkezlerinde uzun kuyruklarda bekleyen, kısıtlı kaynaklarla ailelerini doyurmaya çalışan kadınlar, yeni bir kimlik ve aidiyet duygusu geliştirmek zorunda kalmışlardır. Ahmed'in marangozluk becerisiyle ailesine destek olması, Zekiye'nin altınlarını satması ve kadınların çalışma izni alması, onların değişen koşullara uyum sağlama çabalarını göstermektedir. Aynı zamanda bu durum onların geleneksel toplumsal rollerinden uzaklaşmalarına ve yeni kimlikler oluşturmalarına neden olmaktadır. Çocuklar ise bu travmatik deneyimlerin ortasında büyümekte ve yetişkinlerin yaşadığı zorlukları gözlemleyerek kendi kimliklerini oluşturmaktadırlar. Beşir'in babasının yaşadığı utancı ve annesinin verdiği mücadeleyi anlaması, onun erken yaşta hayatın acı gerçekleriyle yüzleşmesine ve kimlik oluşumunda önemli bir rol oynayacaktır. Metin, savaş ve zorunlu göçün insanları nasıl köklerinden kopardığını, kimliklerini nasıl parçaladığını ve aidiyet duygularını nasıl yok ettiğini güçlü bir şekilde anlatmaktadır. Zorunlu göç, toplumsal cinsiyet rollerinde de değişikliklere yol açmaktadır. *Limon Ağacı* romanının Foucaultcu söylem analizi bağlamında incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır:

Kimlik İnşası ve İktidar: Romanda İsrail-Filistin çatışması bağlamında kimliklerin nasıl inşa edildiği ve iktidar ilişkilerinin bu sürece nasıl etki ettiği görülmektedir. Karakterlerin kimlikleri, milliyet, din, cinsiyet ve sosyal statü gibi faktörler tarafından şekillendirilmektedir. Söylem, kimliklerin tanımlanmasında ve sınırlarının çizilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Hafıza ve Travma: Roman, çatışmanın yarattığı travmanın ve karakterlerin şimdiki zamanlarını nasıl etkilediğini göstermektedir. Geçmişin olayları, karakterlerin kimliklerini ve ilişkilerini derinden etkilemektedir.

Aidiyet ve Kimlik: Ahmed Hairi'nin erkek çocuk özlemi, dönemin toplumsal cinsiyet rollerine ve erkek çocuklara verilen değere işaret etmektedir. Ailenin sosyal statüsü, Zekiye'nin alışverişi hizmetçiler aracılığıyla yapmasından anlaşılmaktadır. Ahmed'in marangoz atölyesi ve diğer Hairilerle olan sosyal etkileşimleri; meslek becerilerini, toplumsal yaşamını ve aidiyet duygusunu yansıtır. Beşir'in ailesi, zorunlu göçün ardından Ramallah'ta zorlu bir yaşam mücadelesi vermektedir. Annesi Zekiye, ailenin geçimini sağlamak için mücevherlerini satmak zorunda kalmıştır. Bu durum Filistinli kadınların savaş ve işgal dönemlerinde yaşadıkları ekonomik zorlukları ve mücevherlerinin onlar için nasıl bir güvence oluşturduğunu göstermektedir. Diğer mülteci aileler gibi Beşir'in ailesi de temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekmektedir. Kadınlar su taşımak, sokak pazarlarında el yapımı ürünler satmak veya zeytin hasadında çalışmak gibi işlerle ailelerine destek olmaya çalışmaktadırlar.

Mekân ve Aidiyet: *Limon Ağacı* romanında mekân, sadece fiziksel bir ortam değil aynı zamanda kimlik ve aidiyetin sembolik bir ifadesidir. Karakterlerin mekânla kurdukları ilişki, kimliklerini ve aidiyet duygularını yansıtmaktadır. Söylem, mekânın anlamını ve karakterlerin mekânla ilişkisini şekillendirmektedir.

Direniş ve Umut: Roman, çatışmanın yıkıcı etkilerine rağmen direniş ve umut temalarını da işlemektedir. Karakterler, zorlu koşullar altında kimliklerini ve değerlerini

korumaya çalışmaktadır. Söylem, direnişin ve umudun nasıl ifade edildiğini ve toplumsal değişime nasıl katkı sağladığını göstermektedir.

Bu bulgular, *Limon Ağacı* romanının, İsrail-Filistin çatışmasının karmaşık dinamiklerini anlamak için önemli bir kaynak metin olduğunu göstermektedir. Roman, çatışmanın insan yaşamı üzerindeki etkilerini, kimlik, hafıza, mekân ve aidiyet gibi temalar üzerinden ele almaktadır.

3. Sonuç

Limon Ağacı romanındaki söylemsel stratejilerin Foucault'nun öznellik, iktidar ve söylemsel yapı kavramlarıyla örtüştüğü ve bu kavramların romanın diğer bileşenleriyle bütünlük taşıdığı görülmektedir. Sandy Tolan'ın *Limon Ağacı* romanında, limon ağacı basit bir bitki olmanın ötesine geçer ve çok katmanlı bir sembolik anlam kazanır. Romanın temel temaları olan aidiyet, kayıp, hafıza, adalet ve umutla iç içe geçmiştir. Eser boyunca kullanılan dil, göçün yarattığı travmayı ve kaybı vurgulamaktadır. “Birkaç bavul, bir tomar elbise” ifadesi, geride bırakılan hayatın ve mülkün sembolik bir özetidir. Ailelerin yanlarına alabildikleri sınırlı eşyalar kayıplarının büyüklüğünü, göçün ani ve zorunlu doğasını gösterir. “Kilometreler ve günlerce” ifadesi ise, belirsiz bir geleceğe doğru uzanan uzun ve zorlu bir yolculuğu imler. “Çok kısa zamanda Arap orduları el-Ramla'yı tekrar ele geçirince geri döneceklerine inanmaktadır.” cümlesi, ailelerin umutlarını ve geri dönüş hayallerini yansıtır. Ancak bu umut, gerçekleşmesi zor bir beklenti olarak da okunabilir.

Eserde “bomba patlaması,” “silah sesi,” “yaralı askerler,” “çatışma” gibi ifadeler, savaşın şiddetini ve yıkıcılığını vurgulayan bir söylem oluşturmaktadır. Ayrıca “Şehirlileri şehri terk etmemeleri için zorlamaktadır.” ifadesi, savaş zamanında liderlerin kullandığı otoriter ve ikna edici söyleme örnek teşkil etmektedir. Romanda, hem İsrail hem de Filistin tarafının savaşla ilgili söylemleri ele alınmaktadır. Milliyetçi söylemler, düşmanlaştırıcı dil ve her iki tarafın kendi haklılığını savunduğu söylemler, romanın önemli temaları arasında yer almaktadır. Bu söylemlerin karakterlerin düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını doğrudan etkilediğini söylemek mümkündür.

Kudüs Yahudiler ve Müslümanlar için kutsal bir şehirdir. Romanda kutsal topraklar söylemi, farklı dinî ve kültürel perspektiflerden ele alınır. Beşir'in babası tarafından dikilen ağaçlar, aile tarihini ve vatan sevgisinin bir sembolü olarak yorumlanabilir. Ağaçların İsrail ordusu tarafından sökülmesi; Beşir'in köklerinin sökülmesi, vatanından koparılması anlamına gelir. Bu bağlamda “limon ağacı”, Filistinlilerin topraklarına olan bağlılıklarını ve kaybettikleri vatanlarına duydukları özlemi simgeler. Ağaçlar; geçmişin güzel günlerini, huzurlu yaşamlarını ve kaybettikleri her şeyi hatırlatır. Bu nedenle “limon ağacı” aynı zamanda yasın, hüznün ve çaresizliğin de sembolüdür. Limon ağaçlarının sökülmesi, İsrail-Filistin çatışmasının yarattığı adaletsizliğin ve Filistinlilerin maruz kaldığı haksızlıkların bir simgesidir. Beşir'in ağaçlarını geri alma mücadelesi, adalet arayışını ve haklarını savunma isteğini temsil eder. Romanın sonunda Dalia ve Beşir'in birlikte yeni bir limon ağacı dikmeleri, umudun ve yeniden doğuşun sembolüdür. Bu yeni ağaç, geçmişin acılarını unutmadan, geleceğe dair umut beslemenin ve barışçıl bir gelecek inşa etmenin mümkün olduğunu gösterir. Aynı zamanda iki halk arasında kurulabilecek köprülerin ve ortak bir gelecek inşa etme olasılığının da göstergesidir.

Limon Ağacı romanı, Sandy Tolan tarafından kaleme alınmış, İsrail-Filistin çatışmasını insan hikâyeleri üzerinden anlatan bir eserdir. Söylem analizi bağlamında değerlendirildiğinde

romanın çok katmanlı bir yapıya sahip olduğu görülür. Roman, çatışmanın ortasında kimlik ve aidiyet kavramlarını sorgular. Beşir ve Dalia'nın hikâyeleri; toprak, ev ve ait olma hissini ne kadar önemli olduğunu ve çatışmanın bu kavramları nasıl etkilediğini gösterir. Beşir, evinden ve topraklarından sürülmüş bir Filistinli olarak kimliğini ve aidiyetini korumaya çalışırken Dalia, İsrail'in kuruluşuyla birlikte yeni bir kimlik ve aidiyet duygusu geliştirir.

Sonuç olarak *Limon Ağacı* romanı, İsrail-Filistin çatışmasını basit bir iyi-kötü anlatısının ötesinde çok yönlü ve insani bir perspektiften ele alır. Roman; kimlik, hafıza, empati, güç ve adalet gibi temalar üzerinden çatışmanın karmaşıklığını ve insanlar üzerindeki derin etkilerini ortaya koyar. Söylem analizi bağlamında, romanın çatışmayı anlamak ve çözüm yolları aramak için önemli bir katkı sağladığı söylenebilir.

Kaynaklar

- Altınörs, A. (2020). *Dil felsefesi tartışmaları -Platon'dan Chomsky'ye-*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Aydemir, Ö. K. (2010). *Gencine-i adalet üzerine dil bilgisi incelemesi ve iktidar felsefesi bakımından söylem çözümlemesi*. Basılmamış Doktora Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiçek, O. (2022). *Yusuf Akçura'nın "Suriye ve Filistin Mektupları" adlı eseri üzerine söylem çözümlemesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe sözlük*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Foucault, M. (1987). *Söylemin düzeni*, (çev. Turhan Ilgaz). İstanbul: Hil Yayın.
- Foucault, M. (2000). *Özne ve iktidar*, (çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2006). *Sonsuza giden dil*, (çev. Işık Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gül, S. S. & Nizam, Ö. K. (2021). Sosyal bilimlerde içerik ve söylem analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 181-198.
- Hengirmen, M. (1999). *Dil bilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Keskin, F. (2011). Söylem, arkeoloji, iktidar. *Doğu Batı Yayınları*, S 9, s. 15-23.
- Kocaman, A. (1996). *Söylem üzerine*. Ankara: Hitit Yayınevi.
- Tolan, S. (2018). *Limon ağacı*, (çev. Özkan Özdem), 27. Baskı. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Sözen, E. (2017). *Söylem belirsizlik, mübadele, bilgi / güç ve refleksivite*. İstanbul: Profil Kitap.
- Utku, A. (2014). *Ludwig Wittgenstein erken döneminde dilin sınırları ve felsefe*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Extended Abstract

Discourse is an interdisciplinary field that examines the use of language in social contexts and is closely related to fields such as philosophy, sociology and history as well as linguistics. The concept of discourse, whose roots go back 2000 years in the West, derives from the Latin word “discursus”, which means “discussion, talk and hustle” (Kocaman, 1996, p. 1). Its first use in philosophy was made by Thomas of Aquinas to mean “pure intuition” and “inference” (Sözen, 2017, p. 17). This shows the early relationship of discourse with philosophical thought. Çağbayır (2007, p. 4321) defines discourse with various meanings such as “verbal or written expression of an idea; realization of language by an individual; utterance; natika”. He emphasizes the broad scope of the concept by adding definitions such as “speech,” “scientific writing and speech,” “a set of organized signs”. These definitions show that discourse encompasses different functions and uses of language. Discourse is not only a linguistic concept, but also has an interdisciplinary character. As a matter of fact, Aydemir (2010, p. 56) emphasizes that discourse analyses made by considering language separately from philosophy will be incomplete and the results will be unclear in studies where philosophical foundations are not specified.

In Foucault’s work, the theme of subject and subjectivity is closely related to the concept of power. Foucault emphasizes that power relations play a central role in the formation of the subject. Power transforms individuals into subjects by putting them into certain molds. In this process, discursive and non-discursive practices are effective. According to Foucault, subjective experiences are formed, developed and transformed through “problematizations”. Problematization is the set of discursive and non-discursive practices that turn something into an object of thought. Thought, on the other hand, is not limited to philosophical or scientific terms; it encompasses all forms of speech and behavior that the individual performs when he or she becomes a subject. Foucault’s methods of archaeology and genealogy aim at the historical analysis of problematizations. These methods emphasize that discourse cannot be dealt with independently from knowledge, power, power and practices. Discourse analysis must also include non-discursive elements, namely power relations. Power relations cannot be understood without knowledge, which is in a circular relationship with power.

According to Michel Foucault, discourse is a complex phenomenon that goes beyond language and is intertwined with social practices. Discourse includes not only the meanings of words and sentences, but also the social, historical and cultural contexts in which these meanings are produced and circulated. In this context, discourse is directly linked to power relations and functions as a power mechanism that produces, controls and limits knowledge.

The text vividly depicts the forced displacement of Palestinian refugees after the 1948 Arab-Israeli War and its devastating impact on their identity and sense of belonging. The refugees not only lost their property and possessions, but were also in danger of losing their dignity and honor. The loss of their position in society, livelihoods and daily life practices has led to a deep identity crisis. Children deeply feel the traumatic effects of war and forced migration. Tolan has remained respectful of historical events, avoiding speculation and reporting only documentary information. For example, in describing a family drama in 1936, he depicts the events based solely on available memoirs and interviews, and reflects the characters’ thoughts based on the evidence. The scenes and chapters in the book are a combination of different sources. The story of the Ashkenazi family is based on various sources, including interviews in Jerusalem and Sofia, documents in the Bulgarian State Archives, the Archives of the American Jewish Union Distribution Committee, and the Central Zionist Archives. Similarly, the portrait of the Hair family found in al-Ramla in 1948 is based on interviews with family members.

This study aims to analyze Sandy Tolan’s novel *The Lemon Tree* within the framework of Foucauldian discourse analysis to reveal the interplay between power relations, knowledge / truth regime, discursive practices and the construction of subjectivity. The novel deals with themes such as trauma, memory, identity and belonging through the lives of two families in the historical and political context of the Israeli-Palestinian conflict. In this context, the problematic of the study is to understand how the

language, narrative forms and symbols used in *The Lemon Tree* reflect the power relations, produce a regime of truth and shape individual / social identities. Thus, it is aimed to reach a deeper understanding of how literature represents and reproduces social and political realities from a Foucauldian perspective.

The findings obtained as a result of analyzing the novel *The Lemon Tree* in the context of Foucauldian discourse analysis are presented below:

Identity Construction and Power: The novel shows how identities are constructed in the context of the Israeli-Palestinian conflict and how power relations affect this process. The identities of the characters are shaped by factors such as nationality, religion, gender and social status. Discourse plays an important role in defining and demarcating identities.

Memory and Trauma: The novel shows how the trauma of the conflict and the memory of the past affect the characters' present. The events of the past deeply affect the characters' identities and relationships. Discourse shapes how trauma and memory are expressed and given meaning.

Space and Belonging: In the novel *The Lemon Tree*, space is not only a physical environment but also a symbolic expression of identity and belonging. The relationship that the characters establish with the space reflects their identity and sense of belonging. Discourse shapes the meaning of space and the characters' relationship with it.

Resistance and Hope: Despite the devastating effects of conflict, the novel also deals with themes of resistance and hope. The characters try to preserve their identities and values under difficult conditions. The discourse shows how resistance and hope are expressed and how they contribute to social change.